

EKONOMİ POLİTİK

Sürekli Durgunluk

Erinç Yeldan, 31 Ekim 2018

Sürekli Durgunluk (Secular Stagnation) küresel ekonominin içinde bulunduğu süregelen yavaşlama trendini betimlemek için kullanılıyor. Sürekli olarak kendini yenileyen durgunluk, çevresini saran koşullar biçim değiştirmesine karşın, üretkenlik, ücretler ve sabit sermaye yatırımlarının seyri gibi ana göstergeler bakımından *konjonktürel bir olgu* olmaktan ziyade, *kalıcı* bir görünüm sergilemekte.

Küresel kriz, kısa süre içerisinde yoğun iflasların, şiddetli bir daralmanın ve yüksek işsizliğin oluşması yerine, etkileri *uzun süreye yayılmış*, ısrarlı bir durgunluk olarak kendini göstermekte; ve bu yönüyle de spektaküler bir çöküşün ardından görece hızlı toparlanma ile betimlenen *geleneksel* kriz biçimlerinden farklılaşmakta. Kriz, zaman içerisinde ve bölgeden bölgeye farklı biçimlerde (Avrupa’da kamu borcu; gelişmekte olan ülkelerde özel sektör borçlanması ve gerileyen tasarruflar; ABD’de miktar kolaylaştırması diye anılan parasal genişlemenin ardından para ve mali piyasalarda balonlaşma ve dengesizlik, vb...) tezahür etmekte; ancak süreci koşullandıran ana olgular sürekli olarak kendini yenileyerek karşımızda durmakta: *üretkenliğin ve potansiyel büyüme hızının gerilemesi*; ve dolayısıyla, kronikleşen yapısal işsizlik, ücretlerin durgunlaşması; gelir dağılımının şiddetli bir biçimde bozulması...

Bu süreçte, örneğin Avrupa’da *potansiyel* gayri safi gelir 2007 öncesinin çok altında kalmış durumda olduğu görülmekte. Küresel kapitalizmin hegemonik lideri ABD’de ise işsizlik oranı yüzde 4’ün altında seyrediyor olmasına karşın, söz konusu istihdam kazançlarının *düzenli işler* yerine, yarı zamanlı ve geçici, *enformal* istihdam biçimlerinde yoğunlaştığı ve ücret kayıplarının reel olarak sürmekte olduğu anlaşılmakta.

Potansiyel büyüme kapasitesinin geliştirilmesi kuşkusuz sabit sermaye yatırımlarının büyümesi ile olası. Oysa sabit sermaye yatırım harcamalarında küresel boyutta gözlemlediğimiz durgunluk ve göreceli olarak gerileme süreci, *sürekli durgunluk* olgusunun da ana açıklayıcısı olarak görülüyor. Aşağıdaki özet tablo, sabit sermaye yatırımları ve büyüme ilişkisini ABD örneğinden yola çıkarak bir çırpıda belgeliyor:

ABD Ekonomisinde Yatırımlar ve Ekonomik Büyüme

	Yatırımlar Büyüme Hızı	Milli Gelir Büyüme Hızı
1990’lar	2.6	3.1
2002-2007	4.8	2.8
2008 -	0.9	1.4

Sürekli durgunluk kavramı 2008 krizi bağlamında ilk kez **Lawrence Summers** tarafından 2014’te toplanan Amerikan İktisatçılar Birliği kongresinde dile getirilmiş idi. (Kavramın

orijinal kullanımı 1938’de büyük buhran dönemini açıklamaya çalışan Keynesgil iktisatçı **Alvin Hansen**’e ait). Summers sorunu talep eksikliğine ve tasarrufların fazlalığına bağlamaktaydı. Oysa söz konusu dönemde sadece ABD, ya da Avrupa’da değil, neredeyse tüm küresel ekonomide tasarruf eğilimlerinin de gerilemiş olması, sorunu sadece basit bir talep eksikliği meselesine indirgeyemeyeceğimizi dile getiriyor.

Biraz geniş bir tarihsel perspektifle bakarsak, *sürekli durgunluğun* özünde uluslararası yeni işbölümünün niteliklerinde ve neoliberal düşüngenin hegemonik dayatmalarında yattığını gözleyebiliriz. Şöyle ki, 2000’li yılları biçimlendiren uluslararası iş bölümü küresel meta zincirlerinde gerek üretim süreçlerini, gerekse istihdamı parçalamış; işgücü piyasalarını heterojenleştirmişti. Bu doğrultuda ABD dünyanın merkez bankası gibi çalışarak mali piyasalarda dolar sunuyor ve “finansal ürünler” pazarlıyordu. Bunun karşılığında, reel malların üretimi ise giderek dünyanın atölyeleri olarak faaliyet gösteren uzak ve doğu Asya ülkelerine kaydırılmıştı. ABD söz konusu ülkelerin ucuz işgücüne bağlı mallarını ithal ederken verdiği dış açığı (cari işlemler açığı) da ihraç ettiği finansal ürünler aracılığıyla finanse etmekteydi.

Neoliberal düşüngenin “*başka alternatif yok*” koşullandırmalarıyla sürdürülen söz konusu *Vaşington Mutabakatı*, finansal sermayenin ve ulus-ötesi şirketlerin hiper-akışkanlığına, ve devlet aygıtının piyasalardaki düzenleyici konumunu tasfiye etmek üzere yeniden biçimlendirilmesine dayanmaktaydı. “Küreselleşme” diye sunulan bu dönüşüm, özü itibarıyla, sermayenin karlılığını engelleyecek her türlü düzenlemenin kaldırılarak, piyasaların kuralsızlaştırılmasını sağlamayı amaçlamaktaydı. Emek örgütleri ise “yönetişimci” devletin uygulayacağı açıkça faşizme dayalı şiddet aracılığıyla güçsüzleştirilecek; emeğin sosyal kazanımları tasfiye edilecekti. Sermaye ve karlılığının önünde duran her türlü düzenleme “akıldışı” ve “çağdışı” idi...

Böylelikle, finansal varlıkların spekülatif balonlarına dayalı büyüme, üretkenlik ve istihdam ile ücretlerin geliştirilmesine dayalı büyümenin yerini aldı. Ancak, sermayenin başat olduğu bu dönüşüm, ABD ve diğer metropoller açısından üç önemli “sızıntı” anlamına geliyordu: şirketler-küreselleşmesinin çıkarları doğrultusunda kaybolan istihdam ve kronik işsizlik; talep harcamalarının ulusal piyasalar yerine ithalat biçiminde kaybı; ve sabit sermaye yatırım harcamalarının gerilemesi.

Dolayısıyla, tarihsel olgular açısından değerlendirildiğinde, *sürekli durgunluğun* tasarruf fazlalığından kaynaklı talep eksikliğine dayalı teknik bir meseleye indirgenemeyeceği açıktır. Sorunun temelinde neoliberal koşullandırmalara dayalı yeni (yönetişimci) devletin faşizme açık otoriter baskı rejimleri ve beslediği şirketler ve finansal küreselleşmesinin yarattığı siyasi / sosyal ve ekonomik çarpıklıklar yatmaktadır.

Bu değerlendirmeler bir yandan da bize “*Fed önümüzdeki sene kaç kez faiz artırımına gidecek?*” veya “*döviz kurunda yıl sonu tahmininiz nedir?*” gibi sorulara dayalı analizlerin küresel ekonomideki gelişimleri izlemekten ne kadar uzak kaldığının da altını çiziyor.